DİYALOGTAN ÇATIŞMAYA ÇÖZÜM SÜRECİ

Olaylar, Tarihler, Kırılmalar ve Öneriler

demos
demokrasi, barış ve alternatif politikalar araştırma merkezi

demokrasi, barış ve
alternatif politikalar araştırma merkezi

demos

DİYALOGTAN ÇATIŞMAYA ÇÖZÜM SÜRECİ

Olaylar, Tarihler, Kırılmalar ve Öneriler

Ankara, 27 Ekim 2015

Raportör: Tuncay Şur

Araştırmacılar: Tuncay Şur, Kadir Kaçan

Akademik Danışman: Yrd. Doç. Dr. Çetin Gürer

Yayına Hazırlayan: Deniz Lodos

Ankara Katliamı'nda yitirdiklerimizin anısına saygıyla...

İÇİNDEKİLER

I. SUNUŞ 1

II. ÇALIŞMANIN KONUSU, KAPSAMI VE ÖZGÜNLÜĞÜ 2

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ 3

IV. GİRİŞ 5

1. DİYALOGDAN ÇATIŞMAYA 6

1.1. Tarihler, Olaylar, Aktörler, Kırılma Noktaları 6

1.2. 6-8 Ekim 2014 Kobanê Protestoları 8

2. DEVAM EDEN ÇATIŞMALAR 11

2.1. Taraflar ve Beklentileri 11

2.2. Çatışmaların Değişen Çehresi ve 90'larla Mukayesesi 12

2.3. Taktik, Strateji ve Hak Talebi Üçgeninde Öz Yönetim İlanları 14

3. YENİNDEN MASAYA DÖNÜŞ 17

3.1. Ne Yapıldı, Ne Yapılmadı? 18

3.2. Ne Yapılmalı, Ne Yapılmamalı? 18

SONUÇ 21

I. SUNUŞ

Bu çalışma, DEMOS ekibi olarak 14-21 Eylül 2015 tarihlerinde Diyarbakır merkezde pek çok kurum temsilcisiyle yapılan derinlemesine görüşmelere dayanan analizlerden ortaya çıktı. Arzumuz, dileğimiz "Savaş ve şiddet neden yeniden başladı?" sorusu yerine "Başarılı bir çözüm nasıl mümkün oldu?" sorusunun cevaplarını ele alan bir ilk rapor yazabilmektir elbette. Ancak ne yazık ki toplumsal ve siyasal gerçekliğimiz bu soruyu ele almaya izin vermedi. Kürt meselesi karşımıza yeniden bir şiddet sarmalı içinde çıkıverdi.

2013 yılında, Öcalan-PKK-HDP-Devlet-Hükümet ağı arasında başlayan ve resmi niteliği bulunan diyalog süreci Temmuz 2015 tarihinde aniden sonlandı ve çatışmalar yeniden başladı. İki yıla rağmen diyalog sürecini toplum olarak henüz kavrayamamışken, şimdi birden bire sürecin neden ve nasıl bittiğini, hangi politik çıkarların bunda rol oynadığını, kimin ya da kimlerin süreci bitirdiğini düşünmeye başladık. Buna ilişkin açıklamalar ve analizler peş peşe gelmeye başladı. Böyle bir konjoktürde ise bu raporun hazırlanması elzem hale geldi.

Rapora, pek çok kişinin değerli emeği geçti. Her şeyden önce, vakit ayırarak bizimle görüşmeyi kabul eden kurum temsilcilerine ve kişilere teşekkür ederiz. Diyarbakır'daki görüşmeleri büyük bir özveri ile gerçekleştiren Tuncay ve Kadir'e; sahadaki her türlü kolaylaştırıcılıkları ve yardımları nedeniyle Şükran, Menap, Melek, Özlem, Engin ve Yasin'e çok teşekkürler. Emek-yoğun bir çalışmayla hazırlanan raporu, Çetin'in katkılarıyla Tuncay yazdı ve Deniz yayıma hazır hale getirdi. Kayıt altına alınan görüşmelerin deşifre edilmesinde ise pek çok DEMOS gönüllüsü yardımcı oldu. Çalışma boyunca değerli katkılarını bizden esirgemeyen herkese teşekkür ederiz.

DEMOS
Demokrasi, Barış ve Alternatif Politikalar Araştırma Merkezi

II. ÇALIŞMANIN KONUSU, KAPSAMI VE ÖZGÜNLÜĞÜ

21 Mart 2013 tarihinde, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın PKK'ye ateşkes ve geri çekilme çağrısında bulunduğu mektubunun Diyarbakır Newroz alanında okunmasına müteakip, 29 Mart 2013'te PKK'nin ateşkesi ile başlayan çift taraflı çatışmasızlık hali –devlet güçleri tarafından resmi olarak ilan edilmese de– 24 Temmuz 2015 tarihine kadar devam etti. Bu çatışmasızlık süreci boyunca taraflar arasında ilk defa resmi olarak ve kısmen kamuoyu ile paylaşılan görüşmeler gerçekleştirildi. Çalışmanın amacı; taraflar arasındaki görüşmelerin, diyalogun müzakereye evrilmesi aşaması olarak değerlendirdiğimiz "28 Şubat 2015 Dolmabahçe Mutabakatı"nın kamuoyu önünde deklare edilmesinin ardından, var olan diyalog sürecinin müzakereye değil –fiili olmasa da– çatışmaya doğru seyrinin izlerini takip ederek, çatışmaların yeniden başlamasının nedenlerini tespit etmek ve sürecin nasıl bozulduğunu göstermektir. Çalışmada kullanılan veriler, 14-21 Eylül 2015 tarihleri arasında Diyarbakır'da yapılan alan araştırmasına dayanmaktadır. Çalışma sahası olarak Diyarbakır'ın seçilmesinde, Diyarbakır'ın Kürt nüfusunun meskûn olduğu en büyük şehir olmasının yanı sıra Kürt siyasal hareketinin bölge sathında en güçlü olduğu ve şehrin Kürt siyaseti için sembol bir kent olması dikkate alınmıştır. Ayrıca, farklı Kurdî/Kurdistani duyarlığı olan çevrelerin bir arada rakip ya da çatışma halinde olduğu bir kent olmasına karşın barış talebinin tüm kesimlerin ortaklaştığı bir talep olması da bu sahanın çalışma için seçilmesinde belirleyici olmuştur.

Bu çalışmanın özgünlüğü, çözüm sürecinin fiili olarak sona erdiği ve taraflar arasında çatışmaların yeniden başladığı bir dönemde sıklıkla dillendirilen "Süreci kim bitirdi? Süreç nerede ve neden sonlandı?" sorularına yanıt aramasıdır. Bu doğrultuda sürecin doğrudan muhatabı olan, olmak isteyip de olamayan fakat ortak bir nokta olarak Kürt meselesinin çözümünde söz söyleme hakkını kendinde bulan sivil toplum ve hak temelli çalışan farklı siyasal ideolojilere ve dünya görüşlerine yakın kurumların, sürece dair algı ve tutumlarını açığa çıkarma çabasındadır.

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışma kapsamında, belirlenmiş kurumlarla yarı yapılandırılmış bir soru yönergesi eşliğinde derinlemesine görüşmeler yapılmış ve yapılan görüşmeler deşifre edildikten sonra bu rapor hazırlanmıştır.

Görüşme Yapılan Kurumlar		
Kısa Adı	**Uzun Adı**	**Açıklama**
DTK	Demokratik Toplum Kongresi	Kürt meselesinin demokratik yollarla çözülmesi için çalışma yürüten demokratik toplum örgütü.
DUY-DER	Toplumsal Duyarlılık Derneği	Bölgede mayın ve savaş atıkları üzerine çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
YGD-H	Yurtsever Demokratik Gençlik Hareketi	Kürtlerin etno-politik talepleri etrafında örgütlenmiş gençlik örgütü.
GÖÇ-DER	Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği	Göç mağdurları ile dayanışma, entegrasyon ve geri dönüş gibi alanlarda çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
İHYA-DER	İlim Hizmet Yardımlaşma ve Araştırma Derneği	Sağlık, eğitim, insani yardım gibi alanlarda "ümmet" eksenli çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
KESKESOR	Diyarbakır Keskesor LGBTİ Oluşumu	Diyarbakır ve çevre illerde, öncelikle LGBTİ'ler olmak üzere insan hakları temelinde çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
KJA	Kongreye Jinên Azad/ Özgür Kadın Kongresi	Tüm toplumsal kesim ve örgütlü yapılardan kadınların, erkek egemen sisteme karşı mücadele gücünü ortaklaştırarak, kapitalist moderniteye karşı demokratik moderniteyi inşa etmek ilkesiyle çalışma yürüten kadın örgütü.
MAZLUM-DER	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği	Temel insan haklarının korunması ve insan hakları ihlallerinin önüne geçilmesi için çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.

Öcalan'a Özgürlük Platformu	Öcalan'a Özgürlük Platformu	Türkiye'de Kürt meselesinin demokratik çözümü, toplumsal barış gibi konularda faaliyet yürüten, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın özgürlüğü için kampanyalar yapan sivil toplum kuruluşu.
Özgür Eğitim-Sen	Özgür Eğitim Sendikası	Eğitim alanında yaşanan hak ihlalleri, ihlallerin giderilmesi ve tüm toplumsal kesimlerin eğitim hizmetlerinden adil bir şekilde yararlanması için çalışma yürüten emek örgütü.
ÖZGÜR-DER	Özgür Düşünce ve Eğitim Hakları Derneği	28 Şubat sürecinde kurulan ve toplumsal sorunlara İslami bir kavrayışla çözüm arayışında olan sivil toplum kuruluşu.
TTB	Türk Tabipler Birliği/ Diyarbakır Şubesi	Hekimlerin haklarının korunması ve halk sağlığının korunup geliştirilmesi için çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
TİHV	Türkiye İnsan Hakları Vakfı/ Diyarbakır Şubesi	İnsan hakları ihlalleri çerçevesinde çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
Sarmaşık	Sarmaşık Yoksullukla Mücedele ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği	Diyarbakır'da faaliyet yürüten, kentteki kadın yoksullara dönük çalışma yapan sivil toplum kuruluşu.
Diyarbakır Ermeni Cemaati	Diyarbakır Ermeni Cemaati	Başta Diyarbakır ve çevre iller olmak üzere Türkiye'de Ermeni toplumunun sorunları etrafında örgütlenmiş sivil toplum kuruluşu.
PSAKD	Pir Sultan Abdal Kültür Derneği/ Diyarbakır Şubesi	Başta Alevi toplumu olmak üzere, farklı inanç çevrelerinin inanç özgürlükleri ve hürriyeti çerçevesinde çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
ÇAÇA	Çocuklar Aynı Çatı Altında Derneği	Göç mağduru çocuklar, hak ihlalleri ile karşılaşan çocuklar başta olmak üzere, çocuk hakları ile ilgili çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.
GÖÇ VAKFI	Göç ve İnsani Yardım Vakfı	Göç mağdurları, mağdurların sorunları, geri dönüşleri, rehabilitasyonları ve entegrasyonları alanında çalışma yürüten sivil toplum kuruluşu.

Elde edilen veriler, basit metin analizi yöntemi uygulanarak analiz edilmiştir. Görüşme yapılacak kurumlar belirlenirken olabildiğince farklı ideolojik aidiyetleri olan kurumlar tercih edilmeye çalışılmıştır. Saha çalışması kapsamında görüştüğümüz kurumlar; Kürt siyasal hareketi ile benzer bir ideolojik kavrayışa ve söyleme sahip, Kürt siyasal hareketine yakın, mesafeli ya da karşıt olan ve durdukları yeri bağımsız olarak tanımlayan bir yelpazeden oluşmaktadır. Görüşülen kurumlar arasında inanç, emek ve kadın örgütleri de yer almaktadır.

IV. GİRİŞ

Türkiye'de son 30 yılık siyasal, ekonomik ve sosyal yaşama damgasını vuran, beraberinde birçoğu telafi edilemeyecek kayıplar getiren hadiselerin başında, 1980'lerin ilk yarısından itibaren şiddeti bir hak arama yöntemi olarak kullanan Kürt siyasal hareketinin temsilcisi Partiya Karkeran Kurdistan/Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile devletin güvenlik güçleri arasında yaşanan çatışmalı ortam gelmektedir. 30 yılı aşkın bir zamandır devam eden çatışma hali adına "Kürt sorunu" denilen, Kürt yurttaşların etnopolitik hak taleplerinin karşılanmamasının ya da görmezden gelinmesinin bir neticesi olarak karşımızda durmaktadır. Bahsedilen zaman dilimini kapsayan çatışmalı dönem boyunca 40 binden fazla insan yaşamını yitirmiş, binlerce insan failleri meçhul cinayetlere kurban gitmiş, bir milyondan fazla insan çatışma mahallerinden kaçmak ya da "zorunlu göç" adı verilen devlet uygulamaları kapsamında yerlerinden edilmiştir.

1990'lar boyunca akıllarda kalan belli başlı ateşkesler, PKK tarafından tek taraflı olarak ilan edilmiştir. Bunların başında 1993 yılı ateşkesi gelmektedir. Ateşkes, Elazığ-Bingöl yolunda 33 askerin öldürülmesi olayının ardından sona ermiştir. 1995 yılında, yine PKK tarafından ilan edilen tek taraflı ateşkes de sonuç vermemiş hatta ateşkesin ilanından sonra PKK'nin Güney Kürdistan'daki askeri kamplarına Türk ordusu tarafından operasyonlar düzenlenmiştir. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 15 Şubat 1999 tarihinde uluslararası bir operasyon sonucunda yakalanmasından sonra 1 Eylül 1999 yılında şu ana kadar yapılmış en uzun süreli ateşkes ilan edilmiş ve ateşkes kapsamında PKK gerillalarının Türkiye topraklarının dışına çekilmesi başlamıştır.[1] 1999-2004 yılları arasında cariliğini koruyan tek taraflı ateşkes, 2005'te bozulmuş ve çatışmalar yeniden başlamıştır. 2000'li yıllarda da PKK'nin belirli tarihlerde ilan ettiği tek taraflı ateşkesler olmuş fakat devlet bu ateşkesler karşısında zımnen de olsa çatışmadan uzak duracak bir pozisyon belirlememiş, askeri operasyonlara devam etmiştir. PKK'nin silahlı mücadele tarihi olarak kabul edilen 1984'ten bugüne çatışan taraflar arasında –devlet bunu deklare etmese de– ilk karşılıklı çatışmasızlık hali "21 Mart 2013 Newrozu"nda PKK lideri Abdullah Öcalan'ın mesajıyla başladı. Bu çatışmasızlık hali, 20 Temmuz 2015'te Urfa'nın Suruç ilçesinde Kobanê'nin yeniden inşasına destek için bir araya gelen gençlere yönelik IŞİD'in düzenlediği intihar saldırısıyla 34 gencin katledilmesi ve 22 Temmuz 2015'te Ceylanpınar'da iki polisin evinde öldürülmesine müteakip, 24 Temmuz 2015 tarihinde TSK'nın Güney Kürdistan'daki PKK kamplarını bombalamaya başlaması ile sona ermiştir.

1 PKK gerillalarının Türkiye topraklarından geri çekilme sürecinde Türk ordusunun operasyonları sonucunda 500'e yakın gerilla yaşamını yitirmiştir ("Ateşten Tarih" belgeseli).

1. DİYALOGDAN ÇATIŞMAYA

Çalışma kapsamında görüşülen kurumların heterojen bir yapı arz etmelerine ve bu çevrelerin birçok noktada fikirlerinde derin farklılıklar olmasına karşın, çözüm süreci ile ilgili olarak ortaklaştıkları birçok paydanın olduğu tespit edilmiştir. Öne çıkan ortak paydalar şunlardır:

- Hiçbir kurum, iki yılı aşkın bir zaman dilimini kapsayan çatışmasızlık ve diyalog halinden memnuniyetsiz değildir.
- Tüm kurumlar, sürece dair ciddi kaygılar ve eleştiriler yöneltmiş olsalar da sürecin sonlanmaması gerektiğini ifade etmektedir.
- Tüm kurumlar, başından itibaren sürece dair duydukları güvensizlikten söz etmiştir.
- Diyalog sürecinin ortadan kalkması ve çatışmaların yeniden başlaması, hiçbir kurum tarafından beklenmedik bir gelişme olarak değerlendirilmemiştir.

1.1. Tarihler, Olaylar, Aktörler, Kırılma Noktaları

Çalışmanın bu bölümünde, bazı "yol kazalarına" rağmen devam eden çözüm sürecinin tedrici olarak çatışmaya evrilmesinde belirli tarihler, olaylar ve bu tarih ve olaylarda sürecin aktörlerinin konumlanmaları tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda, görüştüğümüz kurumların belirledikleri ya da üzerinde durdukları "dönüm noktaları" da dikkate alınarak, sürecin akamete uğramasına dönük bir zaman çizelgesinin oluşturulması hedeflenmiştir.

Var olan diyalog durumunun, müzakereye değil çatışmaya doğru tedrici bir ilerleme gösterdiği yapılan görüşmelerden saptanmıştır. Ancak sürecin tam olarak nerede bittiği, hangi olay ya da olaylar dizisinin sürecin seyrini olumsuz etkilediği ve taraflardan hangisinin sürecin bozulmasında daha belirgin sorumluluk sahibi olduğuna dair farklı yaklaşımlar mevcuttur. Çatışmaların yeniden başlaması veya müzakere masasının devrilmesi, tek bir olaya veya tarihe bağlı değildir. Bilakis, çatışmaların yeniden başlaması, farklı zaman ve mekânlarda meydana gelen pek çok farklı olayın bir bileşkesi biçiminde gelişen bir "süreç", "olaylar zinciri" olarak görülmektedir. Sürece dair tarafların "samimiyetsizlik ve güven eksikliği", "sürecin yöntemi ve yönetimi" gibi nedenlerle sürecin nihayete ermesinin gayrı mümkünlüğü ve sürecin sonlanmasının "beklenen" bir gelişme olduğu üzerinde durulmaktadır. Ancak yine de yapılan görüşmelerden derlenen bazı tarih, olay ve olguların çözüm sürecinin önemli dönüm noktaları olduğunu ortaya koymaktadır. Öne çıkan dönüm noktaları-kırılma noktaları olarak şu tarih olay ve oldular öne çıkmaktadır:

- 6-8 Ekim 2014 Kobanê protestoları.
- Partiya Yekîtiya Demokrat/ Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) siyasal bir güç olarak ortaya çıkması ve Rojava'daki gelişmelerin etkisi.
- 28 Şubat Dolmabahçe Mutabakatı ve mutabakatın reddi.
- 7 Haziran seçim süreci.
- HDP'nin 7 Haziran genel seçimlerinden başarıyla çıkması.
- Bölgede kalekol ve güvenlik amaçlı barajların inşa edilmesi.
- PKK'nin süreç boyunca bölgede gücünü tahkim etmesi.
- Sürecin yasal güvence altına alınmaması.
- Karşılıklı güven ve samimiyet eksikliği.
- Çözüme karşı olan güçlerin varlığı.

Kamuoyunun da sıkça dile getirdiği ve hükümet tarafından resmi olarak sınır ötesi hava operasyonlarının yeniden başlamasına gerekçe olarak öne sürülen Ceylanpınar'da iki polisin evinde öldürülmesi ya da bu olayın öncesinde gerçekleşen Suruç Katliamı, pek çok kurum tarafından çatışma dönemine girilmesinin görünürdeki nedenleri ve tarihi olarak görülüyor. Her iki olay ve tarih de bir dönüm noktası olmakla birlikte, çatışmaların yeniden başlaması sadece bu iki olaya indirgenerek açıklanamaz. Bunlar ancak, çatışmaları yeniden başlatan uzun olaylar zincirinin son halkası olabilir. Öyle ki iki yıllık diyalog ve çatışmasızlık süreci boyunca pek çok sarsıcı olay meydana gelmiş ve bu olayların bir bileşkesi olarak bugün çatışmalar yeniden başlamıştır. Bu bakımdan, gelinen son aşamayı tarihsel bir süreç olarak yorumlayan pek çok kurum bulunmaktadır.

Örneğin sürece dair ilk ciddi kırılma ve etkileyici olaylardan biri olarak, Paris'te üç Kürt kadın siyasetçinin öldürülmesi de HDP'nin seçimlere parti olarak girme kararı[2] da eşit etkide olaylar ve dönüm noktaları olarak görülmektedir. Paris'te öldürülen üç kadın siyasetçiden biri, Öcalan'a yakınlığı ile bilinen Sakine Cansız'dı. Hâlâ aydınlatılamamış bir cinayet olarak duran bu olay, özellikle sürecin bir parçası olarak devletin bu süreçteki güvenilirliğini sorgulatması bakımından bir dönüm noktası olmuştur.

Sakine Cansız'ın öldürülmesi, "Öcalan'a bu kadar yakın bir ismi öldürenler nasıl olacak da Öcalan'la müzakere yürütecek?" sorusunu akıllara getirdi. Dolayısıyla Paris cinayetleri, sürece dair ilk ciddi provokasyondu. Paris'te gerçekleştirilen suikastlar kadınlara dönük de bir mesaj içeriyordu. Bu mesaj, kadınların bu işten uzak durmasına yönelik bir mesajdı.[3]

Olaylar kronolojisi sürecin bozulmasında doğrudan bir neden değil çünkü süreç zaten oldukça zor ilerliyordu. Ancak sürecin bozulmasındaki temel neden, "şeffaflık ve çalışmanın anayasal güvenceye kavuşturulmamasıdır." Çünkü AKP "anayasal süreci devlet ile PKK'yi özdeşleştirme/eşitleme" olarak görüyor ve buna yanaşmıyordu. 28 Şubat'ta Dolmabahçe'de okunan mutabakat da bu bağlamda değerlendirilmekte

2 Görüşme 01, 14.09.2015
3 Görüşme 01,14.09.2015

ve mutabakatın iktidar tarafından "AKP ile PKK'nin eşitlenmesi" olarak algılandığı için reddedilme ihtimali öne çıkmaktadır.[4]

Sürecin başlatılmasında ve sonlanmasındaki nedenler paralellik göstermektedir. Rojava'da yaşanan gelişmeler de oldukça önemlidir. Türkiye'nin bölge ülkeleri için "örnek model" olma arzusuna karşın Türkiye'deki Kürtlerle çatışma halinde olmaması gerekiyordu ve bu durum, çatışmasızlık sürecini başlatan en önemli sebeplerden biri olarak görülmektedir. Ancak, devletin Rojava'daki gelişmeleri "hazmedememesi" ve "engelleyememesine" ek olarak, Türkiye'de Kürtlerle yürüttüğü çözüm sürecinden daha çok Kürt tarafının (HDP) kazançlı çıkması, süreci çatışmaya evrilten en önemli sebeplerin başında gösterilmekte.[5] Dolmabahçe Mutabakatı, sürecin durduğuna işaret eden bir dönüm noktasıdır. Sürecin sonlanmasında belirli bir tarihin ya da olayın net olarak belirleyici olmayacağı vurgulanırken, sürecin devam ettiği dönemde yaşanan bazı "şaibeli" olayların (Adana ve Mersin'de HDP bürolarına saldırı, HDP Diyarbakır mitingine bombalı saldırı vb.) devletin içindeki "müteselsil" bir illegal yapı tarafından gerçekleştirilme ihtimaline işaret edilmektedir.[6]

> *Çatışmaların yeniden başlaması için bir olayın seçilmesinin çok büyük bir anlamı yok. Çözüm sürecinin devam ettiği zaman dilimi boyunca cinayetler işlendi (Hakkâri'de iki subayın vurulması örneği gibi) ancak bu ya da buna benzer olaylar yaşandı diye çatışmalar yeniden başlamadı ya da süreç sona ermedi. Süreç, Tayyip Erdoğan tarafından sonlandırılmıştır çünkü Erdoğan dışında bir irade bunu yapamazdı.*[7]

1.2. 6-8 Ekim 2014 Kobanê Protestoları

Sürecin bozulmasına dair tespitler çoğunlukla ortaklaşmakta ancak bu konudaki görüşlerin ayrıştığı kimi yerler de mevcut. Bazı yaklaşımların, çözüm sürecinde en belirgin kırılma olarak tanımladıkları tarih, 6-8 Ekim 2014 Kobanê protestoları olarak öne çıkmaktadır.

> *6-8 Ekim protestoları ile birlikte bölgede kamu güvenliği sarsıldı ve PKK'nin hegemonik gücüne devlet göz yumdu. Devlet ve PKK, çözüm sürecine dair umutlarını 6-8 Ekim'de yitirdi. Aynı şekilde 6-8 Ekim olaylarından sonra kamuoyunun da sürece desteği azaldı.*[8]

Sürecin mimarları olarak anılan isimler arasında, Erdoğan ve Öcalan öne çıkmaktadır. Ancak "Dolmabahçe Mutabakatı"nın Erdoğan tarafından reddedilmesi, sürecin akıbeti açısından oldukça "yanlış" ve seçime dönük "taktiksel" bir hamle olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra sürecin bozulmasında KCK ve HDP'nin de bir payı olduğu tespiti; 6-8 Ekim protestolarından sonra KCK'nin "defalarca" sürecin bittiğine dair açıklamalarda bulunması ve HDP'nin 7 Haziran seçim süreci boyunca sürece zarar veren bir dil geliştirdiği söylemleri ile ifade edilmektedir.[9] AKP'nin ve PKK'nin içinde çözümü istemeyen "odakların" olduğuna ilişkin kimi yaklaşımlar bulunmakla birlikte bu "odakların" kim ya da kimler olduğu müphemliğini korumaktadır.

6-8 Ekim'de yaşananların yanı sıra sürecin gidişatına bakıldığında çatışmaların yeniden başlaması sürpriz bir gelişme değil beklenen bir durumdu. Kimilerine göre sürecin başından beri başarıya ulaşma ihtimali "sıfır"dı. Bunun başlıca sebebi ise tarafların samimi olmamaları ve sorumluluklarını yerine getirmemeleridir.[10]

4 Görüşme 02, 09.09.2015
5 Görüşme 03, 12.09.2015
6 Görüşme 03, 12.09.2015
7 Görüşme 03, 12.09.2015
8 Görüşme 04, 13.09.2015
9 Görüşme 04, 13.09.2015
10 Görüşme 05, 13.09.2015

Müslüman kimliği ağır basan biri için ise çözüm süreci "Müslüman Kürtleri kandırma süreci"[11] olarak algılanabilmiştir ve buradan hareketle, sürecin başından itibaren yanlış olduğu vurgulanmaktadır.

> *Çözüm süreci boyunca PKK'de bir güç zehirlenmesi yaşandı. Süreç boyunca PKK şımarık bir tutum sergiledi. Bu durum özellikle Rojava ve Kobanê'de yaratılan destanlardan sonra oluştu. 6-8 Ekim olaylarında, PKK bir halk ayaklanması yaratmaya çalıştı fakat başarılı olamadı. HDP'nin seçimlerden başarılı çıkması ile birlikte bu tekrar deneniyor.*[12]

Diyalog sürecinin sonlanıp, çatışmaların yeniden başlamasında HDP'nin ciddi sorumlulukları olduğu sürekli dile getirilen konulardan biridir. HDP'nin batıda kurmuş olduğu bloğun niteliği, bu anlamda sürecin zarar görmesinde bir etken olarak gösterilmektedir. Çünkü Türkiye'nin batısındaki "AKP karşıtı bloğun", Kürt hareketi ile ittifak kurup Erdoğan ve AKP düşmanlığı yaptığı ve Kürtlerin "en büyük düşmanı AKP'ymiş gibi" bir algının oluşturulduğu ifade edilmektedir.[13] Ancak çatışmaların yeniden başlamasında ve sürecin sonlanmasında, AKP'nin sorumluluklarını yerine getirmemiş olması en önemli nedenler arasında sayılabilir. Kürtlerin temel bazı haklarının temin ve teslim edilmesini "bir devrim" formunda sunan AKP, Kürt meselesi gibi çok ciddi bir meseleye yaklaşımda oldukça ürkek davranmıştır. AKP'yi, Kürdistan'daki İslami Kürt çevrelerini hiçbir şekilde dikkate almamakla eleştirenlere göre iktidar, geçmişte var olan "milliyetçi-sol-liberal" devlet aklının yerine "milliyetçi-muhafazakâr" bir devlet anlayışı tesis etmiştir. Bu iki anlayışta da devletin kutsallığı tartışılmaz kabul edildi.[14] 6-8 Ekim protestolarını önemli bir dönüm noktası olarak gören yaklaşımların dikkat çektikleri bir diğer husus da devletin içinde çözümü istemeyen bazı yapılanmaların varlığıdır. Bu yapıların ne olduğu ve nasıl işlediği tam olarak tanımlanmasa da yapılan yorumlardan devlete de tümden bir güvenin olmadığı dikkat çekmektedir.

Sürecin sonlanmasında sorumluluğun iktidara ait olduğunu düşünenlere göre, hükümet sürece başından beri stratejik olarak değil taktik temelli yaklaştı. Örneğin Rojava'daki gelişmeler AKP'yi zor duruma düşürdü ve 7 Haziran seçimleri süreç açısından bir "kırılma noktası" teşkil etti.[15]

> *Süreç boyunca, Rojava'daki Kürtlerin kazanımlarının da etkisiyle, Kürtlerin sürekli olarak daha da güçlü bir pozisyona doğru ilerlemelerine karşın, AKP gerek iç kamuoyunda gerekse uluslararası kamuoyunda güç kaybetti. Bu sebeple, AKP dengeleri yeniden kendi lehine çevirebilmek için bir kaosa ihtiyaç duydu ve süreci sonlandırdı. Ayrıca Erdoğan'ın HDP şahsında Kürt hareketine karşı kişisel bir düşmanlığı da var.*[16]

Süreç boyunca HDP'nin sorumluluğunu layıkıyla yerine getirdiğine ilişkin bakış açısı güçlü olmakla birlikte, legal Kürt siyasetinin mobilize ettiği kitleler üzerindeki etkisinin genellikle "edilgen" olduğu fakat HDP için bu belirlemenin geçerli olmadığı hatta HDP'nin "PKK ile karşı karşıya gelme ihtimali" pahasına etkin bir siyaset yürüttüğü ve siyaseten aktif bir özne konumunda olduğu anlaşılmaktadır.[17]

Sürecin sonlanması, genel olarak Rojava ve Kobanê'deki gelişmelerden bağımsız görülmüyor. Temel kırılmanın, AKP'nin ve özelde Tayyip Erdoğan'ın Kobanê direnişi karşısında takındığı tavırla başladığı anlaşılıyor. Yine benzer biçimde, sürecin sonlanmasının 28 Şubat Dolmabahçe Mutabakatı'nın reddedilmesi ile netlik kazandığı ve 7 Haziran seçimleri öncesinde HDP'ye dönük saldırılar ve provokasyonlarla

11 Görüşme 06, 10.09.2015
12 Görüşme 06, 10.09.2015
13 Görüşme 06, 10.09.2015
14 Görüşme 06, 10.09.2015
15 Görüşme 07, 08.09.2015
16 Görüşme 07, 08.09.2015
17 Görüşme 07, 08.09.2015

tümden sonlandığı anlaşılıyor.[18] 28 Şubat Dolmabahçe Mutabakatı'nın reddedilmesi ise özellikle Rojava ve Kobanê'deki gelişmelerle birlikte ele alınıyor. Son tahlilde, AKP'nin Rojava'daki gelişmeler karşısında Kürtlerin yanında değil de IŞİD'in yanında durması yorumları oldukça güçlü bir biçimde karşımıza çıkıyor ve bu itiraf edilemeyen "işbirliği" bir anlamda sürecin sonlanacağına işaret eden olgular arasında sayılıyor.[19]

Sürecin sonlanmasında, net bir tarih ya da olay yerine sürecin gidişatında var olan aksaklıkların süreci sonlanma noktasına getirdiğine işaret ediliyor. Başından itibaren gerek ordunun içinde, gerekse Milli İstihbarat Teşkilatı'nın (MİT) içinde çözümü istemeyen bazı güçlerin varlığı söz konusuydu. Devletin demokratikleşme konusunda kararlı davranmaması, Kürt meselesinin çözümü noktasında samimi olmaması, süreci "zamana yayma" ve "oyalama" gibi taktiklerle geçiştirmesi bu sonucu ortaya çıkarmış görünüyor. Örneğin Kürdistan'da devleti daha fazla "tahkim etme" amacıyla, çözüm sürecine rağmen bölgede askeri ve lojistik yığınak yapılmış olması, sürecin gidişatını etkileyen önemli girişimler arasındadır. Özetle, bir yandan görüşmeler müzakereye doğru evrilen bir sürece varırken, öte yandan kalekol ve askeri yığınak yapılması bir "savaş hazırlığı" olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla tüm bunlar; sürece dair güvensizlik ve kuşku yaratmakta, çatışmaların yeniden başlayacağına dair işaretler olarak görülmektedir.[20]

Özetle, çatışmaların yeniden başlamasına yol açan olaylar bileşkesine baktığımızda, şu hususların altı çizilmesi gerekir:

- 6-8 Ekim Kobanê protestoları, devlet ile PKK arasındaki güç dengelerini değiştirdi ve süreç bu tarihlerden itibaren negatif bir seyre evrildi.
- Çatışmasızlık hali ve devam eden süreçten hükümet değil daha çok PKK kazançlı çıktı ve Rojava'daki kazanımların da tesiriyle PKK bölgedeki gücünü tahkim etti.
- Devlet içinde çözümü istemeyen ve PKK içinde ise çözüm sürecinin başarısızlığa mahkûm olduğunu kabul eden "klikler" sürecin gidişatında etkili oldu.
- Sürecin sonlanması, Rojava'daki gelişmelerden bağımsız düşünülemez. Kürtlerin Rojava'daki kazanımlarının Türkiye'ye de taşınması kaygısı, devletin süreci bitirmesinde belirgin bir etkendir.
- İktidar, uluslararası ve iç kamuoyunda yaşadığı prestij kaybını, ülkede kaotik bir ortam yaratarak yeniden tesis etmek istemiştir. Kaotik bir ortamın yaratılmasına en elverişli alan ise Kürt meselesidir.
- İktidardan bağımsız olarak devletin demokratikleşmesi konusunda direnen bir yapı var ve bu yapı sürecin sonlanmasında iktidar ile uzlaşmıştır.

18 Görüşme 13, 12.09.2015
19 Görüşme 11, 11.09.2015
20 Görüşme 11, 11.09.2015

2. DEVAM EDEN ÇATIŞMALAR

Çözüm süreci boyunca, devlet tarafından resmen ilan edilmiş olmasa da bir çatışmasızlık hali mevcuttu. Buradan çatışmasızlık dönemi içinde ölümlü olayların hiç yaşanmadığı sonucu elbette çıkmıyor. Ölümle sonuçlanan çeşitli olayların yaşanmasına rağmen devlet ile PKK gerillaları arasında bir çatışma başlamamıştır. Başka bir ifade ile resmen olmasa da fiilen var olan ateşkes durumu bozulmamıştı. Taraflar arasında çatışmaların yeniden başlamasında, Suruç Katliamı'na müteakip Ceylanpınar'da iki polisin öldürülmesi ve Kandil'e yönelik hava bombardımanının başlaması, en azından görünürde bir başlangıç noktası olarak karşımızda durmaktadır. "Tarafların yeniden çatışmaya başlamasındaki amaçları ne olabilir? Ne tür beklentiler bu çatışmalı durumun "motivasyon" kaynağı olabilir? Var olan çatışmaların muhtevası, 90'lı yıllardaki çatışmalardan hangi ölçülerde farklılık arz ediyor?" Bu soruların yanıtlarını, aşağıda ele alacağız. Ancak öncesinde, yaptığımız görüşmeler kapsamında henüz cariliğini koruyan çatışmalar ve tarafların çatışmaları devam ettirmelerinde belirleyici olduğu varsayılan bazı başlıkları sıralayalım:

- Hükümet, PYD'nin Rojava'da giderek artan kazanımlarından rahatsızlık duymakta ve bunu Türkiye'de PKK'ye karşı bir savaş başlatarak engellemeye çalışmaktadır.
- 7 Haziran genel seçimlerinde HDP'nin başarısı, iktidarı savaş seçeneğine yöneltmiştir.
- PKK, Rojava'daki Kürt kazanımlarını Türkiye'ye taşımak istemektedir (özerklik ve kanton gibi).
- Devlet, PKK'nin bölgede çok fazla güçlendiğinin farkında ve örgütü "hizaya" getirmeye çalışmaktadır.
- Taraflar birbirlerine karşı savaşarak psikolojik üstünlük sağlamaya çalışmaktadır.
- Çözüm sürecinden iktidar değil Kürt siyasal hareketi güçlenerek çıkmıştır.
- Her iki taraf da tekrar bir diyalog süreci yaşanırsa masaya daha güçlü oturma çabası içindedir.

2.1. Taraflar ve Beklentileri

Çatışmaların yeniden başlaması, Rojava'daki gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. Birçok kuruma göre devlet ve AKP, Rojava'daki Kürt kazanımları karşısında savaş seçeneğine sarılmıştır.

> *AKP, geleneksel devlet refleksini göstererek Kürtlere karşı topyekûn bir savaş konsepti geliştirmiştir. Varto'da Ekin Wan'ın (Kader Kevser Eltürk) bedenine yönelik saldırı, AKP'nin savaşı bir yandan da kadın bedeni üzerinden yürüttüğünü gösteriyor. PKK, daha fazla savaşın içine çekilmek isteniyor.*[21]

21 Görüşme 01, 14.09.2015

Öte yandan, süreç boyunca Kürtlerin masada güçlenmesine koşut olarak AKP güç kaybetmiştir. Başka bir ifade ile süreç iktidarı değil Kürt hareketini güçlendirmiştir. AKP, hem uluslararası arenada hem de iç kamuoyunda güç kaybını önlemek, "güç dengelerini" yeniden tanzim etme planına göre hareket etmeye başlamıştır.[22]

Yeni çatışmalarla birlikte taraflar, bir tür güç savaş içine girmişlerdir ve birbirlerine karşı psikolojik üstünlük sağlamaya çalışmaktadırlar. Yeni çatışmalarla devlet, PKK'nin bölgede "hegemonik" gücünü kırmaya, PKK'yi "hizaya" getirmeye çalışıyor.[23] Çünkü çözüm süreci boyunca, PKK, Rojava'daki kazanımlara yaslanarak, bu kazanımları Türkiye'ye taşıma amacını taşımaktadır. Kimilerine göre bu kazanımları Türkiye'ye taşımak için PKK Türkiye Kürdistanı'nda "halk ayaklanması" ya da "şehir savaşı" gibi yöntemlere başvurmakta fakat bu yöntemler halk tarafından yeterince sahiplenilmemekte.[24] Çatışmaların yeniden başlaması, PKK'yi oldukça zor bir duruma sokmakta ve hatta bu çatışmalı dönem boyunca PKK'nin elde ettiği birçok kazanımı kaybetmesine yol açmaktadır. PKK çatışmaların sonlanmasını istemekle birlikte hükümet buna müsaade etmemekte, "PKK tamamen silah bırakıncaya kadar" savaşı sürdürme yönünde bir yaklaşım göstermektedir. Çünkü devlet "otoritesini" bölgede yeniden müstahkem bir hale getirmeyi hedeflemektedir.[25]

2.2. Çatışmaların Değişen Çehresi ve 90'larla Mukayesesi

Temmuz 2015'in sonlarında yeniden başlayan çatışmalı dönem, beraberinde sıklıkla dillendirilen şu soruyu getirdi: "90'lara geri mi dönüyoruz?" Bu sorunun devamında ise şu sorular dile geldi: "Şu anda devam eden çatışmalarla, 90'lı yıllardaki çatışmalar arasında ne tür benzerlikler ya da farklılıklar var?" İki farklı dönemdeki çatışmaların sahası, biçimi ve sertlik düzeyinde ne tür farklılıklar var?"

Görüştüğümüz tüm kurumlar, hâlihazırda devam eden çatışmaların 90'lı yıllardaki çatışmalı dönemle kıyaslandığında daha kötü bir sonucun ortaya çıktığını dile getiriyor. Ancak bu ortaklaşmaya rağmen çatışan tarafların çatışmalardaki pozisyonları ve çatışmaların kontrol edilebilirliği üzerine farklı yaklaşımlar söz konusu.

> *Silahlı gençlik var. Yok desek yalan olur. YDG-H var. Eğer bugün bir polis tankıyla, panzeri ile buraya geliyorsa kafasına göre halkı alıp götürecekse bu olmaz. Halk rahatsız oluyor.*[26]

Benzer biçimde, mahallelerde yürütülen çatışmalarda aktif olan YDG-H'ın kontrolsüz güçler olduğu ve "çete" tarzında hareket ettikleri yönündeki yaklaşımlara karşılık olarak ise yürütülen mücadelenin bir halk mücadelesi olduğu öne sürülüyor:

> *Gençlik bugün Önder Apo'ya niye bağlılığını ilan ediyor? Çünkü Önder Apo, bugün Kürtleri milyonlara ulaştırdı. 5-6 kişilik bir yoldaşlıkla başlayan PKK, şu anda milyonlara ulaştı. Erdoğan da CHP de MHP de bunu akıllarına iyi koysunlar. Bugün Kürtler PKK'dir, PKK Kürtlerdir. Bugün PKK içinde halkları savunacak Türk kardeşlerimiz de var, Ermeni kardeşlerimiz de var. Kim halk için mücadele veriyorsa o halkını kabullenir, bağrına basar ve kendi canını da feda eder.*[27]

22 Görüşme 07, 08.09.2015
23 Görüşme 04, 13.09.2015
24 Görüşme 06, 10.09.2015
25 Görüşme 05, 13.09.2015
26 Görüşme 12, 09.09.2015
27 Görüşme 12, 09.09.2015

90'lardaki savaşın sadece dağlarda devam etmesine karşın yeni çatışma döneminde savaşın tüm kent ve kırsal alanlara yayılma potansiyelinin olduğu ve bunun da sadece Kürdistan'la sınırla kalmayacağı altı çizilen noktalar arasında.

> *Bugün bir saldırı olduğu zaman nefsi müdafaa hakkını kullanır, kendini savunursun. Burada da öyle bir karar alınmış. Fakat bunların hepsi birbiriyle bağlantılıdır. Yani gençlik öyle kafasına göre hareket edemez. Bu parti, gençlerin babasının partisi de değil. Bu parti halkın partisidir. PKK'nin ideolojisi ve felsefesi hak üzerinedir. Halk da hakkını savunacaktır. PKK de halkının zarar görmesini istemez. Demeçlerine baktığımız zaman hepsi de Erdoğan'ın oyunlarına karşı şiddetlenip bağırıyorlar. Ama kimse halkların zarar görmesini istemez. Biz Türk halkının da zarar görmesini istemeyiz. Bugün savaş olursa, sadece Doğu ve Güneydoğu illerinde olmaz. Türkiye'nin bütün şehirlerinde ortaya çıkar. O yüzden kimse bizim yerimiz güllük gülistanlık, bize hiçbir şey olmaz demesin. Ateş çıktığı an her yere sıçrar.*[28]

Yeni savaşın ulaştığı yoğunluk, bunun 90'ların çok ötesinde bir boyuta ulaştığını göstermektedir. "90'larda cinayetler işlenir fakat devlet bunu sahiplenmezdi, faili meçhul olarak kalırdı ancak şimdi devletin üniformasını giyen kişiler sokak ortasında cinayetler işliyorlar ancak hesap vermiyorlar."[29] Bu dönemde PKK'nin de "hatalarına" dikkat çekilmekte ve PKK'nin savaşı sivillerin içine taşıma yönteminin doğru olmadığı vurgulanmaktadır. Dikkat çekilen bir diğer husus ise 90'lardaki çatışmalı ortamın bir "düşmanlık" üzerine kurulu olduğu ve diyalogun bu nedenle gayrı mümkün olduğuna dair. "Ancak şimdi taraflar masaya daha güçlü dönebilmek için bunu yapıyor".[30] Birçok kurum, şu anda yaşanan çatışmaları 90'lardan daha tehlikeli ve oluşan/oluşacak olan tahribatların daha güç telafi edilebilecek olduğu görüşünde. "Örneğin 90'larda bir ilçede 8-9 gün sokağa çıkma yasağı uygulanmazdı, gençler dağa çıkıyordu ama şimdi şehirlerde savaşıyorlar ve bu savaş PKK'nin güçlü olduğu tüm bölgelerde devam ediyor. Devlet giremediği mahallelere keskin nişancılarla ya da ağır silahlarla uzaktan müdahale ediyor, PKK de şehirleri "Kobanêleştirmeye" çalışıyor." Bu husus, tarafların düşündüklerinin aksine çatışmaların "kontrol edilemeyen bir hale gelebilir" niteliğine vurgu yapıyor.

> *Taraflar çatışmaları kontrollü sürdürmeye çalışıyorlar, biz hala çatışmaların kontrolden çıktığını düşünmüyoruz. Ama çatışmanın kontrolden ne zaman çıkacağını hesaplayamayabilirsiniz. Örneğin batıda Kürtlere yönelik linç girişimlerini hesaplayabildiler mi, insanların birlikte yaşama iradeleri yara alıyor, bu nasıl tekrar tesis edilecek, zaman alacak.*[31]

90'larda savaşı gerilla kırsalda yürütüyordu. Şehirlerde ise en "radikal" eylem türü basın açıklamalarından ibaretti. Ancak bu, şimdi oldukça değişmiş durumda. "Devlet Kürt halkını kontrol edebilmek için doğrudan ve çekinmeden silah kullanabiliyor. 8-9 gün sokağa çıkma yasağı ilan edebiliyor."[32]

Savaşın şehirlere taşınması ve "sivil kayıplardaki" artışın sorumlusu olarak Kürt siyasal hareketini gören yaklaşımlar da var. Buna göre "PKK Kobanê'deki şehir savaşı stratejisini buraya taşıdı" ve "PKK'nin bu savaş stratejisi sivil kayıplara neden oluyor".[33] Şehir savaşı stratejisini PKK'nin, önce 6-8 Ekim olaylarında denemeye çalıştığı fakat bunda başarılı olamadığı altı çizilen noktalar arasında. Buna karşın devletin sivil ölümlerin yaşanmaması için daha hassas olduğu gibi bir algı da bulunmaktadır.[34] Sivil kayıpların nasıl yaşandığı sorusuna bu temelde birbirine zıt, farklı cevaplar verilmektedir. Bununla birlikte yeni çatışmaların

28 Görüşme 12, 09.09.2015
29 Görüşme 08, 08.09.2015
30 Görüşme 08, 08.09.2015
31 Görüşme 03, 12.09.2015
32 Görüşme 16, 13.09.2015
33 Görüşme 05, 13.09.2015
34 Görüşme 04, 13.09.2015

tüm Kürdistan'a yayılma ihtimalinin düşük olduğu, tarafların bir şekilde masaya yeniden döneceği yaygın kanaatler arasındadır.

Son olarak yeni çatışmaların, yoğunluğunun yanı sıra 90'lardan bir diğer özgün tarafı ise çatışmalardan toplumun tüm farklı kesimlerinin etkilenmekte olduğu ve bölgedeki azınlık gruplarının ise en çok endişe ve kaygı taşıyan kesimler olduğudur.

> *Çatışmaların olmadığı bir ortamda bir kendimizi daha rahat hissediyorduk. Şu anda ise ciddi bir tedirginlik yaşıyoruz. Çatışmalı durumlarda, bizler en zayıf halka olduğumuz için daha fazla tedirginlik hissediyoruz. Son iki aydır bu ülkedeki en tedirgin topluluklardan biri biziz.*[35]

Özetlersek;

- 90'larda kırlarda asker ve gerilla arasında yürütülen savaş, şimdi şehirlerde mahallelere taşınmış durumda. Halk da savaşın hem bir parçası hem de en çok etkilenen öznesi konumunda. Bu sivil kayıpların sayısında bir artışa neden oluyor.
- Şu an devam eden çatışmalı durum 90'lardan daha kaygı verici bir boyuta ulaşmıştır. Yaşanan sivil ölümleri bunun en açık göstergeleri arasında. Bununla birlikte bu yoğunluğun, kapsamlı ve şiddetli bir biçimde devam etmesi halinde savaşın daha geniş bir alana yayılma endişesi yüksek.
- Sivillere yönelik şiddet, 90'lardan daha yoğun ve daha açık bir biçimde gerçekleşiyor. Keskin nişancılar, yeni dönem çatışmalarda en çok göze çarpan unsur.
- 90'lardan farklı olarak, devlet hak ihlallerini daha kitlesel bir biçimde uyguluyor ve yasal bir zeminde gerçekleştiriyor.
- Çatışmaların devam etmesi, 90'ların aksine çatışma mahallinin Kürdistan'dan taşması ve tüm Türkiye sathına yayılması riskini beraberinde getiriyor.

2.3. Taktik, Strateji ve Hak Talebi Üçgeninde Öz Yönetim İlanları

Çatışmalı dönemin başlaması ve çatışmaların şiddetini arttırması ile birlikte ilk olarak 10 Ağustos 2015 tarihinde Şırnak Halk Meclisi tarafından ilan edilen öz yönetim, kısa süre içinde çok sayıda ilçede halk meclisleri tarafından ilan edildi. Öz yönetim ilanlarının yapıldığı mahallelere devletin güvenlik güçleri tarafından ağır operasyonlar yapıldı, öz yönetim ilanında bulunan belediye eş başkanları dâhil olmak üzere çok sayıda kişi tutuklandı. Peki, bölgede faaliyet yürüten ve bu çalışma kapsamında görüşülen kurumlar için "Öz yönetimlerin anlamı ne? Öz yönetim meşru bir hak mı? Öz yönetimlerin toplumsal bir karşılığı var mı? Öz yönetimler bir tür taktik mi yoksa stratejik hamleler mi? Öz yönetimlerin ilan edilme yöntemleri ne anlama geliyor?" Bu soruların yanıtlarına geçmeden önce genel olarak öz yönetim kavramının nasıl algılandığına değinelim.

Öncelikle, bölgedeki pek çok kurum ve anlayış öz yönetimin meşru bir talep olduğu konusunda birleşiyor. Hatta bu hususta, Kürt siyasal hareketi ile doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olmayan kurumlar bile, Kürtlerin öz yönetim, özerklik, federasyon ve hatta bağımsız devlet kurma haklarının meşru olduğunu ifade ediyor. Tüm

35 Görüşme 10, 11.09.2015

bu olasılıkların Kürt meselesinin çözümünde birer araç olduğu belirtiliyor. Ancak ilan edilen öz yönetimlere dair farklı eleştiriler de dile getiriliyor. İlan edilen öz yönetimleri "anlamsız", "taktik hamle", "karşılıksız" olarak görenler olmasına karşın, öz yönetim ilanlarını Kürt siyasal hareketinin politik çizgisine uyumlu stratejik birer atılım olarak değerlendiren anlayışlar da yaygın biçimde bulunuyor.

Kimilerine göre, ilan edilen öz yönetimler birer taktik değil, Kürt siyasal hareketinin stratejik hamleleridir. Bu ilanların, devletin savaş politikaları neticesinde Kürtleri buna zorlamasıyla ortaya çıktığı, savaşın "objektif şartlarının bu ilanları dayattığı" öne sürülen görüşler arasında. Buna karşın genel kanaat ve beklenti, Kürt meselesinin çözümünün "yasal ve anayasal zeminde" gerçekleşmesi yönünde. Ancak Kürt siyasal hareketi için demokratik özerklik "olmazsa olmaz" konulardan biri olarak görülmektedir.[36]Demokratik özerklik ve öz yönetimler, Kürt siyasal hareketinin temel politikalarından biridir ve sadece Kürdistan için değil tüm Türkiye için önerilen bir modeldir. Öz yönetim çoğu kesim için "kaçınılmaz bir" olgu.

> *Öz yönetim ilanlarının bu sürece denk gelmesi, sürecin topyekûn reddedilmesi ile ilişkilidir. Devletin demokratikleşmesi için öz yönetim modeli zorunludur çünkü mevcut ulus devlet formu içinde devletin demokratikleşmesi gayrı mümkündür.[37]*

Öz yönetim ilanları savaşın nedenleri arasında gösterilmesine karşın genel algı, bunların gerekçe yapıldığı yönünde. Yani "Öz yönetimler ilan edilmeseydi de "AKP'nin saldırıları yine olacaktı," kanaati oldukça yaygın.[38]

Öz yönetim ve özerklik konularında HDP'ye dönük kimi eleştiriler de yok değil. Süreç boyunca HDP'nin "sistem değişikliğini" yani demokratik özerklik, öz yönetim gibi tartışmaları yeterince merkezine almadığı belirtilmektedir. HDP'nin, bu tartışmaları, Türkiye'nin batısında geniş bir sahaya yayamadığı, bu modelin anlaşılabilmesi için batıda "üzerine düşen rolü" iyi oynayamadığı, eleştirileri ifade edilmektedir.[39]

Öz yönetim ilanlarına eleştirel bir perspektiften bakan yaklaşımlar ise talebin kendisinin meşruiyetini saklı tutmakla birlikte var olan ilanlara oldukça mesafeli ve hatta karşıt bir tutum içindeler. Öz yönetim Kürdistan için meşru bir talep ve Kürtlerin bağımsız bir devlet kurma talepleri de meşru görülmektedir. Ancak bununla birlikte, öz yönetim ilanları kimilerine göre anlamsız görünmektedir. İlanlarda en önemli sorun olarak, bu kararların halkın desteği alınmadan verilmiş olması gösterilmektedir.

Öz yönetimin meşruiyeti ve "self determinasyon" hakkının tüm halklar için tartışılmaz biçimde bir karşılığının olduğu, bölgede öz yönetimlerin tüm halkların fikrine başvurularak şeffaf, demokratik ve sivil yöntemler kullanılarak ilan edilmesi gerektiği belirtilmektedir.

> *Öz yönetim, devletin ilana karşı koyması halinde alternatifler üretebilecek bir biçimde örgütlenmeli ve ilan edilmelidir. İlan edilen öz yönetimler, devletin öz yönetim ilanının yapıldığı alanlardan çekilmesi halinde sürdürülebilir bir nitelikte değil. Çatışmaların sonlanması ile öz yönetim ilanlarının da ortadan kalkacağını düşünüyoruz.[40]*

Buna ek olarak, öz yönetimlerin ilan edilme biçimleri ve zamanlamaları açısından birden fazla sorunu barındırdığı, dolayısıyla çok kalıcı ilanlar olmadıkları yapılan tespitler arasında.

36 Görüşme 11, 11.09.2015
37 Görüşme 02, 09.09.2015
38 Görüşme 01, 14.09.2015
39 Görüşme 02, 09.09.2015
40 Görüşme 03, 12.09.2015

Özetle, öz yönetim ilanlarına ilişkin öne çıkan hususları şöyle sıralayabiliriz:

- Öz yönetimlere halk karar vermeli ve bu tarz ilanlar tüm toplumsal kesimlere danışılarak yapılmalı.
- Silahlı öz yönetim ilanlarının bir kalıcılığı bulunmamaktadır.
- Öz yönetim, devlete alternatif kurumların inşasını zorunlu kılar ama böyle bir durum söz konusu değil. Dolayısıyla hâlihazırdaki öz yönetim ilanları sürdürülebilir değil.
- Öz yönetim ancak demokratik, sivil ve tüm toplulukların onayına sunularak ilan edilebilir.
- Mevcut öz yönetim ilanları, çatışmalı ortamın yarattığı bir tür "refleks" ya da direnme biçimidir.
- Öz yönetim ancak yasal ve anayasal bir çerçeve ile anlamlı ve kalıcı olabilir.

3. YENİDEN MASAYA DÖNÜŞ

Çatışmaların sonlanması ve tarafların yeniden masaya dönmesi için öncelikle silahların susması gerekmektedir. Silahların nasıl susacağı ve çatışmaların durması için tarafların neler yapmaları gerektiği konusunda, farklı görüşler ve öneriler bulunmakta. Özellikle ateşkes ve silahların susturulması konusunda şu noktalar öne çıkan başlıklar arasında:

- PKK, tek taraflı ateşkes ilan etmeli. Bu, sivil siyasetin (HDP'nin) konumunu güçlendirir.
- Tek taraflı ateşkes bir anlam ifade etmez; ateşkesin çift yönlü ve tahkim edilmiş olması gerekli.
- PKK'nin, Türkiye'ye karşı silahlı mücadelesini sonlandırması gerekli.
- Kalıcı bir ateşkes ancak PKK lideri Abdullah Öcalan'ın devreye girmesi ile mümkün. Bu da Abdullah Öcalan'la görüşme kanallarının yeniden açılmasını gerekli kılmaktadır.

Yaygın kanaatlerden biri, PKK tarafından ilan edilecek tek taraflı bir ateşkesin kesin çözüm olmamakla birlikte olumlu olacağı ve kalıcı bir ateşkesin anahtarının Öcalan'da olduğudur.

> *PKK'nin, biz savaşmıyoruz sana da savaş yaptırmıyoruz demesi gerekir. PKK'nin, tek yanlı bir ateşkes ilan etmesi HDP'yi de güçlendirir. Ancak kalıcı bir ateşkesin olması için İmralı'dan bir çağrının gelmesi gerekmektedir.*[41]

Ateşkesin ancak çift taraflı olması durumunda anlamlı olabileceğini düşünenler, aynı zamanda Abdullah Öcalan'ın devreye girmesi gerektiğinin de altını çizmektedir. Ayrıca, tahkim edilmiş bir ateşkesin koşulunun

41 Görüşme 07, 08.09.2015

da Öcalan'ın devreye girmesi ile mümkün olabileceği sıklıkla ifade edilmekte. Bu hem bir beklentiyi hem de bir gerçeği ifade etmektedir. Ancak PKK'nin, Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı silahlı mücadeleyi sonlandırması gerektiğini düşünen, "PKK'nin taleplerinin silahlı bir mücadeleyi gerekli kılacak talepler olmadığını" ifade eden yaklaşımlar da söz konusu.[42]

Tekrar masaya dönülmesi halinde, iki yılı aşkın çatışmasızlık ve beraberindeki diyalog sürecinde yapılmayanlar ve yapılması gerekenler hususunda daha belirgin bir ortaklaşma söz konusu. Çalışma kapsamında görüşülen kurumların tamamı çatışma halinin kaçınılmaz olarak yeniden diyalog ve müzakereye evrileceği ve evrilmek zorunda olduğu konusunda hemfikirler. Ancak yeniden bir diyalog sürecinin başlaması halinde, diyaloğun müzakereye dönüşmesi ve müzakerelerin de kalıcı bir barışın tahakkuku ile sonlandırılması için dikkat edilmesi gereken birden fazla hususa dikkat çekiliyor ve 2013-2015 yıllarını kapsayan diyalog sürecinin başından itibaren oldukça sorunlu yürütüldüğü ve sürecin akamete uğramasında yönteme dair aksaklıkların belirleyici olduğu tespiti de hemen hemen tüm kurumların ortaklaştıkları diğer bir nokta.

3.1. Ne Yapıldı, Ne Yapılmadı?

Yaptığımız görüşmelerden çıkan sonuç; süreçte diyalogdan müzakereye değil de çatışmaya gelinmesinin temel nedenlerinden biri, sürecin başından beri aksaklıklarla işlemiş olduğudur. Pek çok kurum da görüşmeler boyunca bu aksaklıklara ve atılmayan adımlara değinmiştir. Sayılan aksaklıklar ve atılmayan adımlar arasında öne çıkanlar şöyle sıralanabilir:

- Sürece meclisin dâhil olmaması, sürecin yasal ve anayasal bir zemine oturtulamaması.
- İzleme heyeti ya da akil insanlar gibi komisyonların tüm toplumsal kesimleri kapsayacak bir yapıda oluşturulmaması.
- Sürecin zamana yayılması, belirli bir program çerçevesinde yürütülmemesi ve bu durumun süreçte kırılmaların yaşanmasına zemin hazırlaması.
- Devletin, Kürtlerin temel insan haklarını, topluluk ve halk olmaktan kaynaklı haklarını pazarlık malzemesi haline dönüştürmesi.
- Sivil toplumun sürece yeterince dâhil edilmemesi.
- Devletin, süreç boyunca bazı iyi niyetli adımları atmakta geri durması. Hasta tutsakların ve siyasi tutsakların serbest bırakılmaması, seçim barajının düşürülmemesi, güvenlik amaçlı barajların yapımının durdurulması gibi.
- Her şeye rağmen PKK'nin geri çekilme sürecinden vazgeçmiş olması, bunun devam ettirilmemesi.
- Türkiye'den ya da uluslararası arenadan bir gözlemci heyetin sürece dâhil edilmemesi (üçüncü göz).
- Sürece, PKK dışındaki Kurdî oluşumların özellikle Kürdistan'daki İslami çevrelerin yeterince dâhil edilmemesi.

42 Görüşme 04, 13.09.2015

- Abdullah Öcalan'ın koşullarının iyileştirilmemesi.
- Süreç boyunca devletin, bölgede askeri yığınak ve yer yer de operasyonlar yapmaktan geri durmaması.
- Süreç boyunca PKK'nin, bölgede kendi gücünü tahkim etmekten geri durmaması.

3.2. Ne Yapılmalı, Ne Yapılmamalı?

Çalışma kapsamında elde ettiğimiz verilere göre, akamete uğrayan süreç ve devam eden çatışmalara rağmen taraflar çözüm masasına dönecek. Ancak benzer şekilde masaya dönüşün gecikmesi ile birlikte çatışmaların ortaya çıkardığı hasarın telafisi ve karşılıklı güven kaybının yara alması normalleşme sürecini uzatacaktır. Sürecin yeniden başlaması halinde uyulması gereken temel hususlar; şeffaflık, yasal güvence ve sürecin garantörü niteliğinde üçüncü bir gözün olması yönündedir.

Süreçte Abdullah Öcalan'ın önemli rolü herkes tarafından paylaşılmakta ve bu nedenle Öcalan'ın konumunun netleştirilmesi ve koşullarının iyileştirilmesi gerekli görülmektedir.

> *Önderliğin pozisyonu netleşmeli, adaya farklı heyetler de gidebilmeli, farklı kesimlerle de görüşebilmeli çünkü bu mesele sadece Kürtlerle ilişkili bir mesele değildir. Bu, Türkiye'nin demokratikleşmesi meselesidir.*[43]

Sürecin yeniden başlaması halinde gözlemci bir heyetin gerekliliği de olmazsa olmazlar arasında sıralanmaktadır. Bu gözlemci heyetin, süreçte hakemlik görevi üstlenmesi gerektiği belirtilmektedir.

> *Önderlik baştan beri bu sürecin güvence altına alınabilmesi için 'üçüncü bir göz'e ihtiyaç var diyordu. Yani bu uluslararası bir şey. Yani bir denetim gücü, bir denetim mekanizması oluşturulabilmiş olsaydı, bu süreç belki çok daha sağlıklı bir zeminde gelişebilirdi. En azından 'Kim bu süreci akamete uğrattı, kim bu süreci bitirdi?' sorularının yanıtı, bu üçüncü gözle daha sağlıklı verilebilirdi çünkü uluslararası bir denetim söz konusu, uluslararası bir kamuoyu baskısı söz konusu olacaktı ve daha şeffaf yürüyecekti süreç. Şeffaf yürümesi işin hem sağlıklı bir zeminde gitmesi hem de gerçekten sonuç alıcı olması açısından da son derece yararlı olurdu.*[44]

Kısaca müzakere masası tekrar kurulduğunda atılması gereken adımlara ilişkin öneriler şöyle sıralanabilir:

- Görüşmeler tarafların eşit olduğu bir zeminde yürütülmeli, bir taraf diğeri üzerinde üstünlük ya da baskı uygulamamalı.
- Uluslararası bağlayıcılığı olan bir heyetin, sürece garantör olarak dâhil edilmesi önemli.
- Atılacak her adıma yasal güvence sağlanmalı, bu yolla kat edilen mesafe kalıcılaştırılmalı.
- Taraflar masaya gizli ajandalarla oturmamalı.
- Sürece özellikle batıda Türkiye kamuoyu da dâhil edilmeli.
- HDP süreçte daha fazla sorumluluk almalı.

43 Görüşme 02, 09.09.2015
44 Görüşme 11, 11.09.2015

- Türkiye kamuoyunun barış algısı ile Kürdistan kamuoyunun barış algısı birbirinden farklıdır. Bu harmanlanmalı, ortak müştereklerde buluşulmalı.
- Türkiye'deki demokratik muhalefet dinamikleri sürece daha fazla dâhil olmalı.
- Türkiyeli kadınlar ve Kürt kadınlar sürece daha fazla müdahil olmalı, sürecin bir parçası haline gelmeli.
- Kürdistan'da, PKK dışındaki Kurdî aktörlere de masada yer açılmalı.
- Anadilde eğitim, hasta tutsakların serbest bırakılması, Kürtçe basım ve yayın gibi Kürtlerin temel hakları pazarlık konusu yapılmamalı.
- Medya, savaşın değil barışın dilini kullanmalı.
- Kürt sorunu ile PKK sorunu birbirinden ayırt edilerek yeni bir süreç başlatılmalı.
- Sürece sadece çatışmaların sonlaması olarak değil toplumsal barışın tesis edilmesi olarak bakılmalı.

SONUÇ

Çalışmada ortaya çıkan temel sonuçlardan biri, paradoksal biçimde neredeyse hemen herkesin iki yılı aşkın bir zaman dilimini kapsayan çatışmasızlık halinin ve beraberindeki diyalog sürecinin sonlanacağını bekliyor olmasıdır. Bununla birlikte yine hemen hemen herkes çatışmaların bir şekilde yeniden sonlanacağını ve çözüm sürecinin belki kaldığı yerden olmasa da devam edeceğini beklemektedir. Bölgedeki aktörlerin sürece yaklaşımı, batı kamuoyunun yaklaşımından belirgin farklılıklar taşıyor. Bu bağlamda en dikkat çekici noktalardan biri, batı kamuoyunda sürecin sonlanmasında ağırlıklı olarak tartışılan Tayyip Erdoğan'ın başkanlık arayışının süreci sonlandırdığı söylemi çok da itibar görmemektedir. Sürecin sona ermesinde Erdoğan'ın başkanlık ideallerini bir neden olarak öne süren yaklaşım güçlü değil ve bunun mevcut nedenlerden yalnızca biri olabileceği kanaatinde. Buna karşın sürecin sona ermesine dair daha çok bütünlüklü, tarihsel bir yaklaşım hâkim ve savaşın yeniden başlaması pek çok olay veya olayların bir bileşkesi olarak görülmektedir. Bununla birlikte yapılan temel vurgulardan biri, hükümet ve devlet ayrımıdır. Bu minvalde, sürecin sonlanması sadece hükümetle sınırlandırılarak tartışılmıyor. Hükümet ile devlet arasına bir ayrım koyuluyor ve süreç ağırlıklı olarak Rojava'dan bağımsız ele alınmıyor.

Bir diğer önemli nokta ise Kürdistan'daki süreç ve barış kavramlarının anlamlandırma biçiminin, batı kamuoyunda tartışılandan farklı olduğudur. Kürt siyasal hareketine muhalif hatta karşıt olan kurumlar da dâhil olmak üzere tüm kurumlar, başarılı bir şekilde sonuçlanacak bir çözüm sürecinin kaçınılmaz olarak beraberinde bir statüyü de getireceğini, getirmesi gerektiğini düşünüyor. Bu durumun kendisi de bize, çözüm sürecinin sadece silahların susması ve birtakım hakların tesisi olmanın ötesinde, kapsamlı bir siyasal

ve sosyal programa tekabül etmesi gerektiğini hatırlatıyor. Meselenin bu bağlam etrafında tartışılması, Türkiye'de barışın nasıl temin edileceği konusunda tüm kamuoyuna bir öngörü sunma potansiyeli açısından önemlidir.

"Çatışmaların neden yeniden başladığı, sürecin bozulmasında tarafların rolü ve sorumluluğu" konularında farklı yaklaşımlar söz konusu olmasına karşın net olan iki şeyden bahsetmek mümkün. Bunlardan ilki, devletin Kürt meselesini müzakere yoluyla çözmek zorunda olduğu, diğeri ise iki yıla aşkın devam eden çatışmasızlık ve diyalog sürecinin başından beri yanlış yürütüldüğüdür. Bu iki husus, aslında yeniden başlayacak bir diyalog ve bir ileriki aşama olarak müzakere sürecinin nasıl yürütülmesi gerektiği konusunda hemen herkes önemli ölçüde ortaklaşmaktadır. Bu sonuçtan hareketle, Kürt meselesinin çözüme kavuşturulması salt Kürtlere ve Kürdistan'a içkin bir mesele olmaktan öte tüm Türkiye'yi kapsayan ve temel olarak devletin demokratikleşmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında farklı yaklaşımlara sahip olsalar da neredeyse tüm kurumların, meselenin çözümü noktasında ortak bir noktayı işaret etmeleri çözüme dair umutları artırmaktadır. Bu yaklaşımın Türkiye sathında kabul görmesiyle, sorunun çözümünü devletin tekeline bırakmak yerine halkların ve toplulukların inisiyatif alarak, müdahil olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin kadim bir meselesi olan Kürt meselesini kalıcı bir barış ile nihayete erdirmek mümkün gözükmektedir.

27 Ekim 2015
Ankara